

Oosterse beschavingen: een **KLEURRIJKE** **KALEIDOSCOOP** aan spirituele tradities

Hoe een zoekende prins vond wat hij zocht, en heel Azië inspireerde

Door reisleidster Esther van Veen

Exotische, tot de verbeelding sprekende rituelen en mysterieuze tempelcomplexen hebben westerse ontdekkingsreizigers al eeuwenlang naar het Verre Oosten doen afreizen. Ook vandaag de dag heeft een reis naar Azië de avontuurlijk en filosofisch ingestelde reiziger bijzonder veel te bieden. Hindoeïstische tempelsteden in Zuid-India, verijnde boeddhistische reliëfs op de Borobodur op Java, hooggelegen taoïstische heiligdommen in Zuidwest-China en de heilige tempelstad Angkor Wat in Cambodja zijn slechts enkele voorbeelden van de diversiteit en grootsheid van dit werelddeel.

Oosterse beschavingen kennen een culturele en spirituele rijkdom die zijn weerga niet kent. De belangrijkste en meest invloedrijke 'inheemse' filosofieën die van groot belang zijn geweest voor de ontwikkeling van de regio, zijn het uit India afkomstige hindoeïsme en boeddhisme. Na verspreiding over de rest van Azië via handelsroutes en rondreizende monniken, werd dit gedachtegoed gecombineerd met lokaal aanwezige universele concepten als het sjamanisme, animisme en voorouderverering.

Het begon allemaal rond 1500 v.Chr., toen de uit Centraal-Azië afkomstige Ariërs het huidige India binnentrokken. Na eeuwenlang hun wijsheid mondeling overgeleverd te hebben, stelden zij de Veda's op, heilige hindoeïstische geschriften. In de hindoeïstische levensvisie die hierop gebaseerd is, wordt bewustzijn (brahman) beschouwd als het onpersoonlijke principe dat de kosmos bestuurt en doordrenkt. Deze oeressentie omvat drie aspecten die de belangrijkste hindoeïsgoden representeren: Brahma, de schepper, Vishnu, de behouder, en Shiva, de vernietiger én schepper. Shiva, vaak afgebeeld als asceet, is de meest aanbeden god en belichaamt zowel de kracht van de vernietiging als die van de schepping. Binnen hem komen mannelijke en vrouwelijke energie samen. Volgens het hindoeïsme dient de balans in het universum in stand te worden gehouden door vele puja's, rituelen die alleen door de tot de hoogste kaste behorende brahmanen (priesters) uitgevoerd mogen worden. Het was onder andere het kastenstelsel en dit alleenrecht van de brahmanen op interactie met het goddelijke, waardoor een onderzoekende prins in de 6e eeuw v.Chr. een filosofie ontwikkelde die bijna heel Azië diepgaand heeft beïnvloed en gevormd. Zijn naam was Siddharta Gautama.

Vlak na zijn geboorte werd door een hofastroloog voorspeld dat Siddharta ofwel een belangrijke spirituele leraar, of een machtige koning zou worden. Hoewel zijn vader hem binnen de bescherming van het koninklijk paleis liet opgroeien en hem verbod zich buiten de paleispoorten te begeven, besloot Siddharta op 29-jarige leeftijd zijn luxe leven vaarwel te zeggen en de wereld in te trekken. Direct kwam hij in aanraking met het onvermijdelijke lijden dat bij het leven hoort: ziekte, ouderdom en de dood. Siddharta was hier zo van onder de indruk, dat hij het als zijn levenstaak achtte een oplossing voor dit lijden te vinden. Na talloze omzwervingen, waarbij hij zich als asceet zelfs bijna doodhongerde, besloot hij de weg van het midden te bewandelen. Na een zesweekse meditatie sessie onder een bodhiboom raakte hij verlicht; hij doorzag opeens de aard van het bestaan en ervoer kosmische eenheid. De sluier van de illusie van afgescheidenheid, maya, was verdwenen. Vanaf dat moment werd hij Boeddha, ontwaakte, genoemd.

Overweldigd door dit inzicht besloot hij zijn leven te wijden aan het verspreiden van zijn bevindingen, die hij uiteenzette in de Vier Edele Waarheden en het Achtvoudige Pad. De kern van zijn leer is dat wij het lijden kunnen doorzien en overstijgen, en dat iedereen kan ontwaken. Door te accepteren dat lijden bij het leven hoort, door verlangens en verwachtingen los te laten en zo zuiver mogelijk te handelen en leven, kunnen we ontsnappen aan samsara, wedergeboorte. Als we tot het hoogste bewustzijnsniveau ontwikkeld zijn, kan het nirvana betreden worden, een oneindige staat van eenheid, vrede en gelukzaligheid waarin alle verlangens gedoofd zijn.

Beeld: Esther van Veen

Hoewel Boeddha veel van deze concepten uit het hindoeïsme overgenomen had, keerde hij zich af van het kastenstelsel en het alleenrecht van de brahmanen op spirituele beoefening. Volgens Boeddha was zelfonderzoek een van de belangrijkste pijlers van verlichting, en was meditatie het instrument bij uitstek om de menselijke geest en het bestaan te doorzien en transcenderen. Zijn volgelingen verspreidden zich na zijn dood over de rest van Azië, waar de leer van Boeddha eerst door de elite omarmd werd voor het de rest van de samenlevingen voor zich won. De opkomst van het boeddhisme was de hindoeïstische brahmanen een doorn in het oog. Zij vreesden verlies van hun bevoorrechte positie, de rijkdom en privileges die dit met zich mee bracht, en besloten dat Boeddha beschouwd moest worden als een van de incarnaties van de hindoeïsgod Vishnu. Hiermee werd de opmars van het boeddhisme in India gestuit en konden de brahmanen hun speciale positie behouden en het kastenstelsel in stand houden.

In China is het boeddhisme beïnvloed door de inheemse filosofie van het taoïsme. De leer van de Tao, de 'weg' of 'uitdrukking van de natuur', is afkomstig van de wijsgeer Lao Tse die ook rond de 6e eeuw v.Chr. leefde. Binnen de Tao zijn de complementaire krachten yin (vrouwelijk, donker, de maan) en yang (mannelijk, licht, de zon) in een voortdurende dynamiek verwikkeld, strevend naar balans. Het concept van wu wei, handelen door niet te handelen of 'meegaan met de stroom', is van groot belang om de loop van de natuur tot uitdrukking te laten komen. Uit de ontmoeting van het boeddhisme met het taoïsme is het zenboeddhisme voortgekomen, waarbinnen de nadruk ligt op zazen, zitmeditatie om tot verlichting te komen.

Deze kaleidoscoop aan verschillende filosofieën en levensbeschouwingen heeft niet alleen geleid tot een indrukwekkend cultureel erfgoed, maar ook tot een pragmatische levensvisie waarbinnen magie en feng shui aan de orde van de dag zijn, en waarbinnen boze geesten, voorouders en allerlei boeddha's en goden overal aanwezig zijn en voortdurend worden aangeroepen om de mens bij te staan. In tegenstelling tot in de moderne westerse wereld neemt spiritualiteit in oosterse culturen nog steeds een belangrijke plaats in het dagelijks leven in. Zo leggen Balinezen iedere ochtend een offerande voor de deur om de goden gunstig te stemmen en bouwen de Thai speciale 'geestenhuisjes' voor rondlopende geesten en voorouders, die in heel Azië worden vereerd en beschouwd als tussenpersonen naar de goden. Beschermende amuletten zijn razend populair en kleurrijke festivals als het Indiase lichtjesfeest Deevāli en het Thaise Songkran waterfestival worden uitbundig gevierd. En als de gebrande wierook en geprevelde gebeden in de tempels niet het gewenste resultaat opleveren, stapt men zonder blikken of blozen over op aanbidding van een andere godheid en wordt desnoods van tempel gewisseld.

Binnen de Oosterse beschavingen wordt het goddelijke dus niet gezien als iets dat zich buiten de mens bevindt, maar als iets dat alomtegenwoordig is en uitdrukking vindt in de gehele kosmos. Het mag dan ook geen wonder heten dat niet-dogmatische oosterse filosofieën als het boeddhisme steeds populairder worden in de geïndividualiseerde westerse samenlevingen, waar een grote hang naar verdieping en zingeving bestaat. De hedendaagse Azië-reiziger zal misschien verlicht, maar zeker geïnspireerd terugkeren uit dit fascinerende werelddeel.

